

Innhold

Forord	11
Introduksjon	13
DEL I KUNNSKAPSSTATUS OG FORSTÅELSE AV TRAUMEBEVISST TILNÆRMING	
Kapittel 1 Seksuelle overgrep mot barn	23
SIRI SØFTESTAD OG INGER LISE ANDERSEN	
Hva er seksuelle overgrep mot barn?	23
Hvor mange blir utsatt for seksuelle overgrep?	27
Fortielsen	28
Skader, symptomer og signaler	30
Hvem forgriper seg på barn?	32
Kapittel 2 Seksuelle overgrep mot barn i et historisk perspektiv.	38
NILS EIDE-MIDTSAND	
Seksualisering av barn i europeisk historie	39
Barn, overgrep og behandlere gjennom de siste to hundre år	41
En periode med seksuell mishandling i vitenskapens navn	41
Freuds saltomortale, og hva den har bidratt til	42
Seksuelle overgrep i samfunnsdebatten fra 1970-tallet og fram til i dag ..	43
En periode med tilløp til overreaksjoner	44
Motreaksjon – og edruelighet omsider?	45
Gutter som ofre og kvinnelige overgripere	46
Ligger det i menneskets natur å utnytte og krenke barn?	47
Kapittel 3 Traumebevisst tilnærming	54
INGER LISE ANDERSEN	
Traumer og traumatisering	54
Hjernen formes av bruken	56
Traumebevisst omsorg	57
De tre pilarene i traumebevisst omsorg	58

Trygghet.	58
Relasjon.	59
Affektregulering.	61
Hjelp til å regulere overveldende følelser.	62
Kapittel 4 Hjernene bak det hele	68
HEINE STEINKOPF	
Hjernen formes av bruken.	69
Den tredelte hjernen.	71
Den tredelte hjernen: en pedagogisk modell for forståelse.	72
Hva er dissosiasjon?.	75
Et nærmere blikk på «skuta».	77
Forsvarssystemet.	77
Følelser og tilknytning.	78
Kapteinen må kobles på!	81
Jon, Per og Lise og den tredelte hjernen (utfordringer for omsorgspersoner).	82
Traumebevisst omsorg og praksis.	83
DEL II SENTRALE PERSPEKTIVER PÅ UTVALGTE TEMAER	
Kapittel 5 Et livsviktig puslespill. Med barnet i sentrum av tverretattlig utredning	87
SIRI SØFTESTAD OG INGER LISE ANDERSEN	
Avdekking av seksuelle overgrep.	87
Peter.	88
Tverretattlig utredningsteam ved mistanker om overgrep mot barn.	89
Sentrale forutsetninger for utredningsarbeid.	91
Tverretattlig samarbeid.	91
Et mangfold av metoder.	92
Barnevernets innhenting av opplysninger.	93
Bruk av standardiserte kartleggingsverktøy.	93
Utredningslokalet.	93
Nettverkskart.	94
Tilpasset livsformsintervju.	94
Samtaler med foreldrene.	94
Samtale med personer i barnets nettverk.	95
Observasjoner.	95
Medisinsk undersøkelse.	96
Samtaler med barnet.	97
Veien videre etter avsluttet utredning.	98

Kapittel 6 Unge overgripere. Omfang og tiltak	101
INGER LISE ANDERSEN	
Avgrensning	101
Omfang	102
Utredning og kartlegging av behandlingsbehov	104
Risikovurdering	105
<i>ERASOR</i>	106
Behandlingstilbud	107
Behandlingstilbud i Sverige	108
Januscentret i Danmark	109
Andre behandlingsprogrammer	109
Jevnalderovergrep	110
Jenter som forgriper seg på barn	110
Søskenovergrep	111
Politianmeldelse	112
Forebygging	113
 Kapittel 7 Traumene smitter. Forståelse og ivaretagelse av fagfolk ved vikarierende traumatisering	 117
SIRI SØFTESTAD	
Det koster å bry seg!	118
Hvordan kan vi forstå fagfolks reaksjoner på traumearbeid?	120
Forebygging og støtte	123
Den faglige arenaen	123
Den strukturelle arenaen	124
Den personlige arenaen	126
Fra belastning til ressurs	127
 Kapittel 8 Traumebevissthet i samtaler mellom barn og voksne om seksuelle overgrep	 132
SIRI SØFTESTAD	
Likeverdige samtalepartnere	133
Ulike formidlingsmuligheter	135
Samtalen er et møte	136
Hvem er du?	137
Kjennskap til seg selv	137
Holdninger til og kunnskap om det enkelte barnet	138
Ansvar for samtalsituasjonen	138
Samtalens muligheter og begrensninger	139
Samtalens målsetting	139
Grad av struktur	140
Valg av samtalested	141

Bruk av tillitsperson	142
Bruk av tilleggsstøtte	143
Avsluttende ord	144

DEL III TRAUMEBEVISST TILNÆRMING I PRAKSIS

Kapittel 9 Traumebevisst omsorg i hjemmet. utfordringer og muligheter 149

INGER LISE ANDERSEN

Trygghet	150
Før innflytting i nytt fosterhjem	151
Den første tiden etter innflytting	152
Bruk av konsekvenser i en traumebevisst tilnærming	153
Relasjon	154
Jakten på kjærlighet og bekreftelse versus behovet for beskyttelse	155
Affektregulering	157
Avslutning	160

Kapittel 10 utfordringer og muligheter knyttet til skam og skyld i terapien til en tolv år gammel gutt 162

NILS EIDE-MIDTSAND

Vadim	163
Relasjonsbygging gjennom anerkjennelse av skyld	164
Refleksjoner	165
Makt og avmakt	167
Refleksjoner	168
En kjerne av uregulert skam	169
Refleksjoner	171
Avsluttende om skam og skyld	172

Kapittel 11 Traumebevisst arbeid i skolen. utfordringer og muligheter. 176

HELEN SUIZU NORHEIM

Om traumebevisst tilnærming	176
Milla	178
Samspill mellom lærer og elev	178
Bruk av lek for å styrke relasjon	179
Sanna	180
Pedagogiske tiltak som styrker relasjon	181
Betydning av struktur og klasseledelse	182
Barn med behov for å skjerme seg	183
Kommunikasjon som regulering	184
utfordringer	184
Avslutning	185

Kapittel 12 Barnevernstjenestens ivaretagelse av barn som kan være eller er utsatt for seksuelle overgrep.	188
GUNNVOR ANDERSEN	
Lovens muligheter og begrensninger	188
Mikkel	190
Meldingsfasen	190
Undersøkellesfasen	191
Samarbeid med politiet	192
Den dialogiske samtalemetode (DSM).	193
Observasjon av barn.	194
Medisinske undersøkelser av barn	194
Tiltaksfasen	195
Samarbeid med foreldrene.	196
Tverrfaglig og tverretattlig samarbeid	197
Taushetsplikten	198
Kan barnets rolle styrkes i barnevernstjenesten?	199
Avslutning.	200
Kapittel 13 Ivaretagelse av overgrepsutsatte barn under politietterforskning og i rettssystemet	202
SOLRUN VIK OG ANNE RITA MEBERG	
Kort om barnets (den fornærmedes) stilling i et historisk perspektiv	203
Vurderinger forut for anmeldelse.	203
Anmeldelsen	204
Under etterforskningen	204
Barn og foresattes utfordringer under etterforskningsfasen	204
Bistandsadvokatens rolle	205
Avhør av barn og dommeravhør	205
Avhør av barn mellom 16 og 18 år	205
Dommeravhør av barn under 16 år	206
Før avhøret starter	206
Statens Barnehus	207
Ett eller flere avhør.	208
Dagens praksis innebærer forskjell i tilbud	208
Evaluering av Barnehus	209
Tidsfrist for å foreta avhør	209
Vitneplikt for barnet	210
Aldersmessige utfordringer.	211
Etter dommeravhør	211
Bistandsadvokatens rolle under dommeravhøret.	211
Resultatet av etterforskningen	212
Henleggelse	212

Hovedforhandling	212
Ankeforhandling	214
Erstatning	214
Aktuelle typer erstatning	214
Erstatning ved frifinnende dom eller ved henleggelse	215
Foreldelse	215
Oppsummering	216
Forfatterpresentasjoner	218
Register	221

Forord

Som dypt engasjerte i arbeidet med seksuelle overgrep mot barn, har vi det samme ønsket som en lang rekke fagfolk i dette landet. Vi vil gjøre vårt beste for at barn blir beskyttet mot seksuelle overgrep. Vi vil bidra til utsatte barns tilfrisknings- og utviklingsfremmende prosesser.

Vi er derfor glade for at Universitetsforlaget gir oss muligheten til å formidle vår kompetanse og erfaringer gjennom denne boka. Tusen takk til forlagsredaktør Wenche Bjørnebekk, som med sin positivitet, tydelighet og trygge erfaring har fulgt oss underveis i skriveprosessen.

Med oss på laget har vi fått dyktige kolleger fra det tverretatlige fagmiljøet i Agder. Som medforfattere bidrar de til at vi kan presentere en breddekunnskap på et fagfelt som i all sin kompleksitet krever at fagfolk med ulik erfaringsbakgrunn bidrar i fellesskap. Psykolog og fagsjef Mogens Albæk ved Regionsenter for vold og traumatisk stress (RVTS), Region Sør har bidratt med sine kloke råd, og er herved takket for støtte og hjelp i oppstartsfasen.

Vi håper boka vil gi våre lesere tilstrekkelig innsikt, inspirasjon og mot til å arbeide ifølge en traumebevisst tilnærming til barn som har vært og blir utsatt for seksuelle overgrep. Tilnærmingen understreker behovet for repetisjon, repetisjon og repetisjon av gode opplevelser og trygge relasjoner. Dersom voksne på alle arenaer hvor barnet lever og oppholder seg «drar i samme retning», er det håp om endring og positiv utvikling!

Kristiansand, mai 2014

Siri Søftestad og Inger Lise Andersen (redaktører)

Som medkjempere for barns rettigheter, vil vi anbefale hjemmesiden og Facebook-siden til nettverket reddesma.no.